

“Zo veel mogelijk mensen aan het werk!”

Nooit eerder gingen er zo veel mensen met pensioen als nu, 121.379 om precies te zijn, 6,7% meer dan in 2011. Minister van Pensioenen Alexander De Croo trekt aan de alarmbel. Zoals velen voor hem. Dat de 'babyboomers' nu massaal met pensioen zouden gaan, weten we al lang. En toch zijn we er niet op voorbereid. Geld voor al die pensioenen zal er de volgende jaren onvoldoende zijn. Hoe is dat zo gekomen? En waar kunnen we toch nog centen vinden?

“Eigenlijk zijn alle maatregelen om de pensioenen te vrijwaren nu al too little and too late”, zegt econoom Gert Peersman. Samen met zijn collega Koen Schoors van de Universiteit Gent bracht hij vorig jaar het boek *De Perfecte Storm* uit. Daarin leggen ze uit hoe Europa in de huidige zware economische crisis is gesukkeld en hoe het er opnieuw kan uit geraken. De slechte aanpak van de vergrijzing, vooral in België, speelt een belangrijke rol in het verhaal.

Laten we beginnen bij het begin: wie zijn die babyboomers precies?

Gert Peersman: De mensen die geboren zijn tussen 1945 en 1965. Heel precies kun je die tijdgrenzen niet vastleggen, maar in die twintig jaar na de oorlog zijn er opvallend meer kinderen geboren dan tijdens en vóór de oorlog en dan in de tweede helft van de jaren zestig.

We weten dus al heel lang dat deze grote groep mensen in deze jaren met pensioen zal gaan. Waarom zijn we dan nu zo slecht voorbereid?

Omdat de politici het probleem altijd voor zich uitgeschoven hebben. Toen we in 2000 een begroting in evenwicht hadden en dus overschotten konden creëren, hadden we een spaarpot kunnen aanleggen. Er werd binnen de Hoge Raad voor Financiën een Studiecommissie voor de Vergrijzing opgericht. Die moest jaarlijks verslag uitbrengen over de kosten en de gevolgen van de vergrijzing en prognoses maken. Uit die rapporten bleek telkens dat de kosten opliepen en zonder structurele ingrepen onbetaalbaar zouden worden, maar de politici hebben die rapporten naast zich neergelegd.

De Hoge raad van Financiën stelde toen voor om 1,5% van het bruto binnenlands product (bbp) in een spaarpot te stoppen. De financiële toestand liet dat toe, maar het is uiteindelijk niet gebeurd. Er werd een Zilverfonds opgericht, maar daar kwam veel te weinig geld in terecht. Met de centen die er nu in zitten kunnen we een halfjaar lang de pensioenen betalen. En dan is het op. De regeringen-Verkhofstadt hebben het geld dat door de gunstige economische situatie beschikbaar was gebruikt voor extra uitgaven, niet om een spaarpot aan te leggen.

Hoe ernstig is de situatie nu precies?

Heel ernstig. Om de gevolgen van de vergrijzing deftig op te vangen - en dan heb ik het niet alleen over de pensioenen maar ook over de extra kosten in de gezondheidszorg -, zouden we de personenbelasting in één klap moeten verdubbelen. Wat uteraard niet kan. Ik zeg het maar om duidelijk te maken hoe gigantisch veel geld we nodig hebben voor de vergrijzing. Enkele feiten en cijfers maken dat meteen duidelijk.

- In ons pensioenstelsel betalen de werkende mensen het pensioen van de generatie vóór hen. Dat systeem werkte perfect zo lang er genoeg werkenden waren. In 1960 werkten voor elke gepensioneerde net geen vijf werknemers, nu zijn er dat geen vier meer, in 2060 zullen er maar 2,3 werkenden per 65-plusser zijn. Dat wil dus zeggen dat de druk op de werkende mensen enorm toeneemt.

- In 1970 was de gemiddelde effectieve pensioenleeftijd 64,2 jaar. De levensverwachting was 71 jaar. We betaalden dus per nieuwgeborene 6,8 jaar pensioen. Nu is de effectieve pensioenleeftijd gedaald tot 58,6 jaar en de levensverwachting gestegen tot 80,3. We moeten dus voor elke nieuwgeborene 21 jaar pensioen betalen.

- De pensioenleeftijd van 65 jaar werd in België vastgelegd in 1925. De gemiddelde levensverwachting was toen 58 jaar. Dat pensioen was dus bedoeld voor een kleine minderheid van de bevolking. In die bijna 100 jaar hebben we die leeftijd behouden terwijl de levensverwachting met bijna 25 jaar is toegenomen. We werken maar ongeveer de helft van ons leven meer. Daarmee kunnen we het huidige pensioenstelsel onmogelijk draaiende houden.

- Prognoses zeggen dat de pensioenen in 2020 2,5 % van het bruto binnenlands product zullen bedragen, daar moet je 0,1 procent bijtellen voor de extra kosten in de gezondheidszorg. In 2060 loopt dat percentage op tot 9,1 zelfs 10,3 als je er de kosten in de gezondheidszorg bij telt. De pensioenen zullen dus een almaar zwaardere belasting voor onze economie vormen. Het is geen factuur die je één keer betaalt, het is een steeds stijgende uitgave.

Hoe geraken we hieruit?

We moeten er alles aan doen om meer mensen aan het werk te krijgen. De twee belangrijkste middelen om dat te bereiken is een verhoging van de pensioenleeftijd en een verlaging van de lasten op arbeid zodat het voor de bedrijven gemakkelijker wordt om mensen in dienst te nemen. Als we 1% meer mensen aan het werk krijgen, dan stijgt de economische activiteit met 1% en gaat het percentage van de vergrijzingskosten in het bbp met ongeveer 0,75 naar beneden. Als mensen langer werken hoeft de overheid hen geen pensioen of uitkering te betalen en door hun economische activiteit brengen ze extra belastinggeld in het land. Dat is twee keer winst.

En moet de overheid niet bezuinigen?

Ja, natuurlijk. En fors. We moeten budgettaire ruimte creëren zodat we een spaarpot kunnen aanleggen. Dat kunnen we door onze schulden versneld af te betalen. Het overheidsapparaat moet slanker en ik denk echt wel dat er in België nog ruimte is. Maar we mogen niet bezuinigen op overheidsinvesteringen. Een ambtenaar die minder betaald wordt of een werkloze die minder uitkering krijgt, kan politici afstraffen in het stemklokje. Een groot infrastructuurwerk niet uitvoeren roept minder weerstand op. Daarom hebben onze regeringen er vaak voor gekozen om investeringen uit te stellen of gewoon niet te doen. Maar dat is een domme maatregel. Besparen op overheidsinvesteringen leidt op lange termijn tot minder economische groei.

Veel buurlanden hebben de pensioenleeftijd al verhoogd, maar hier ligt dat moeilijk.

Ja, op dat vlak doen we het echt niet goed. In Italië bijvoorbeeld wordt de pensioenleeftijd elk jaar met enkele maanden opgetrokken. Tegen 2020 zal die 67 jaar zijn. Daarna wordt hij gekoppeld aan de gemiddelde levensverwachting en blijft hij dus oplopen. Men verwacht tegen 2060 op 70 jaar uit te komen. In Denemarken zal de wettelijke pensioenleeftijd zelfs 72,5 bedragen in 2060. De levensverwachting zal dan 88 jaar zijn. Die koppeling aan de levensverwachting zou in België ook een goede zaak zijn.

Hoe krijg je dat hier ooit verkocht? En helpt het eigenlijk wel als we in België de wettelijke pensioenleeftijd verhogen? De meeste mensen stoppen toch lang voor de 65 zijn.

Ja, die verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd is absoluut noodzakelijk. Alleen zo krijgen we ook de effectieve pensioenleeftijd naar omlaag. Nu is het voor veel mensen financieel nog altijd té aantrekkelijk om vroeger te stoppen met werken. En bedrijfsleiders vinden het niet meer de moeite om te investeren in mensen van 58 jaar, omdat ze die enkele jaren later toch op een nette manier kunnen laten afvloeien. Als we weten dat iedereen tot 67 moet werken, zullen bedrijven noodgedwongen creatiever worden om mensen langer aan het werk te houden. De overheid kan daaraan meewerken door het principe van de anciënniteit te laten vallen. Waarom moet een werknemer almaar meer verdienen? Waarom kiezen we niet voor een soort van uitloopbanen, waarin ouder werknemers aan een iets lager tempo werken en dus ook wat minder verdienen?

De verhoging van de pensioenleeftijd heeft ook een psychologisch effect. Als we het nu meteen doen, weet iedereen wat hem te wachten staat. Jonge mensen kunnen hun leven en hun carrière afstemmen op een loopbaan tot 67 jaar of langer. De discussie over de zin van die maatregel zal afnemen en werknemers en werkgevers zullen hun best doen om creatief om te springen met de nieuwe situatie. Zolang er uitwegen zijn, zal men die blijven gebruiken.

We hebben het nu alleen maar over het wettelijk pensioen. Kunnen pensioenfondsen, groepsverzekeringen en pensioensparen geen oplossing bieden?

Kijk, het is nu eigenlijk al te laat om ons gewoon pensioenstelsel te redden. We moeten wel terugvallen op die aanvullende pensioenen, maar eigenlijk is het niet eerlijk. De werkende mensen van nu betalen twee pensioenen: dat van de vorige generatie en dat voor zichzelf, terwijl de generatie van de babyboomers heeft genoten van een relatief korte loopbaan en van een lang pensioen.

Uw co-auteur Koen Schoors en uzelf zijn in het boek nogal hard voor de babyboomers.

Inderdaad. Het is een generatie die veel meer van het systeem heeft geprofiteerd dan ze er heeft voor afgedragen, terwijl de generatie na hen veel meer afdraagt dan ze ooit zal terugkrijgen. Nu kun je zeggen: als de politici al die gunstige maatregelen mogelijk maken, kun je de mensen niet verwijten dat ze er gebruik van maken. Maar wat ons vooral tegen de borst stuit is dat die babyboomers nu juist de grootste tegenstanders zijn van maatregelen om het systeem te redden. Ze proberen zelfs nog gauw te profiteren van allerlei maatregelen: vervroegde pensioenen, ziekteverlof opnemen aan het einde van hun loopbaan... Als de vijftigers en zestigers van nu tenminste al eens bereid zouden zijn om tot de wettelijke pensioenleeftijd te werken, zouden ze kunnen meewerken aan een oplossing voor het probleem dat ze mee geschapen hebben. Nu laden ze alle lasten op de schouders van de volgende generatie, van hun kinderen dus.

En verwacht u dat in het komende begrotingsoverleg rekening zal houden met uw aanbevelingen?

Nee, dat verwacht ik niet. De pensioenleeftijd zal zeker niet verhoogd worden, er zullen meer enkele kleine maatregelen worden genomen om de lasten op arbeid te verlagen en er zal hier en daar bezuinigd worden. En voorlopig zal dat misschien voldoende lijken. Maar als we ooit opnieuw in een zware economische recessie terechtkomen, hebben we geen reserve en zullen die loodzware vergrijzingskosten het bijzonderlijk moeilijk maken om eruit te geraken. Dan vrees ik dat we heel drastische maatregelen zullen moeten nemen, zoals nu Griekenland en Spanje hebben moeten doen: fors snoeien in het aantal ambtenaren, in de uitkeringen én in de pensioenen.